Floravaktarna i Skåne Rapporterar

Vårvial i Skåne

Göran Mattiasson



Bild 1. På en solvarm klipphylla på Kullaberg har vårvial sin växtplats. Foto: K.-A. Olsson.

Vårvial har små blommor som har en unik och vacker färg – de är tegelröda. Det finns ingen annan växt i Sverige som har en så speciell blomfärg. Vårvial blommar en kort period under maj månad. Arten hittades första gången på Kullaberg år 1869. Växtplatsen är belägen på en solexponerad klipphylla vid Solvik på Kullabergs sydsida. De decimeterhöga plantorna är svåra att upptäcka, även när de blommar. Växten har smala, ljusgröna blad som döljer sig och snabbt vissnar i vegetationen efter blomning och fruktsättning.

Vårvial är en ettårig, konkurrenssvag art. Antalet individ som blommar växlar mellan åren. Normalt varierar individantalet mellan 10 och 100 plantor. Under de mer än 100 år som arten följts på Kullaberg förefaller antalet ha varit mer eller mindre stabilt, trots växlingar i individantal som är årsmånsberoende (beroende av växlingar i klimatet). Vårvial växer också i ruffen vid 18:e hålet på Kullabergs golfbana, där den upptäcktes 1979. Här blommar plantorna under längre tid än på de snabbt uttorkade klipphyllorna och här blir också plantorna kraftigare och högre. Vårvial och några andra inkomna ärtväxter antas ursprungligen ha kommit till golfbanan med gräsfröblandning.

1995 var Vårvialens år med två händelser som är värda uppmärksamhet.

För det första blommade vårvial i en mängd som aldrig tidigare skådats på Kullaberg. Vårvial måste 1995 ha haft ett ur klimatsynpunkt synnerligen gynnsamt år. Var det den extrema torkan efter midsommar 1994 i kombination med vårens fuktiga förhållanden 1995 som skapade extremt goda groningsbetingelser under hösten och den rika blomningen året därpå? Antalet plantor på golfbanan var också det högsta som någonsin hittats där. Att antalet individ växlar speglar variationer i årsmån snarare än det verkliga individantalet. Fröbanken i marken är långlivad som hos de flesta annuella arter. Den rika blomningen visar att det finns en betydande fröreserv i marken som garanterar artens fortlevnad under något tiotal år om groningsbetingelserna skulle vara ogynnsamma under ett eller flera år.

Vårvial *Lathyrus sphaericus*

Beskrivning. Vårvial är en ettårig ört med kantig stjälk och ensamma röda blommor. Stjälken är upprätt, fyrkantig, men saknar vingkanter, och blir bara ett par tre decimeter hög. Bladen har bara ett bladpar med långsmala, spetsiga småblad, klänget är ogrenat eller ibland bara utvecklat som en kort brodd. Stiplerna är smala. Vårvial blommar i maj-juni, blommorna sitter ensamma på korta skaft från bladvecken, de är tegelröda med mörkare strimmor. Fruktbaljan är kal, med längsgående nervatur. Fröna är släta och har ett mycket kort fröärr.

Vårvial karaktäriseras av tegelröda, kortskaftade blommor och långsmala blad. Den kan knappast förväxlas med andra arter.

Utbredning. Vårvial är mycket sällsynt och förekommer bara i nordvästra Skåne och i Bohuslän. Den växer på soliga och öppna marker, i gräsbackar och på berghyllor. De svenska lokalerna är de nordligaste i Europa, arten förekommer annars i Medelhavsområdet där den är vanlig. **Första fynduppgift** är från Skåne och publicerades av Lilja i Skånes flora år 1870 (Nordstedt 1920). Lilja skriver att den blev "funnen af Söderwall 1869, annars blott känd från S. Europas bergstrakter".

Etymologi. Artnamnet sphaericus kommer av latinets sphaera (klot, boll) och betyder sfärisk, rund.

Ur: Anderberg, A. & Anderberg, A.-L., 2007. Den virtuella floran.
>http://linnaeus.nrm.se/flora/welcome.html<.
Naturhistoriska Riksmuseet.

För det andra återupptäcktes vårvial på Brattön i Göteborgs skärgård. Detta var en direkt följd av den rika blomningen 1995 på Kullaberg. Alf Porenius, som var floraväktare i Skåne för vårvial 1989–1997, berättade i början av juni 1995 om upptäckten av den fantastiska förekomsten på Kullaberg. När jag några dagar senare pratade i telefon med Erik Ljungstrand i Göteborg och berättade om den enastående rika blomningen fick jag helt opåkallat idén att be honom besöka växtplatsen utanför Göteborg, där vårvial tidigare funnits men varifrån den försvunnit på grund av igenväxning. "Javisst, det ska jag göra" sa´ Erik, som – vilket jag senare fått kännedom om – först året innan, 1994, fått veta exakt var vårvial hade växt på Brattön. Senare i juni ringde Erik och berättade att han hittat 45 exemplar av vårvial – det näst största antalet på ön sedan upptäckten 1921!

2005 blommade enbart 1 exemplar av vårvial på klipphyllan på Kullaberg. Även 2006 var antalet lågt. Detta var oroande, eftersom buskagen hade expanderat och vårvial nu endast visade sig på yttersta kanten av klippan och bara inom ett mycket begränsat område. Något individ kunde inte återfinnas på platser där arten tidigare haft sina rikaste förekomster. Därför tog Floraväktarna 2006 initiativ till att röjningsåtgärder genomfördes i området för att förbättra miljöförhållandena i syfte att gynna vårvialen. Åtgärderna visade sig vara rätt medicin för ärtväxten som 2007 återkom i ett större antal blommande individ och dessutom inom ett betydligt större område än 2005–2006. Under vinterhalvåret 2008/09 genomförde även förvaltningsansvarig personal inom Kullabergs naturreservat åtgärder. De praktiskt inriktade floravårdsåtgärderna utgick från att det fanns en långlivad och livskraftig fröbank i marken på samma sätt som visat sig vara fallet på Brattön. Åtgärderna var framgångsrika och resultatet utföll till be-

Tabell. Antal blommande individ av vårvial på Kullaberg 1989–2009.

	1989	-90	-91	-92	-93	-94	-95	-96	-97	-98	-99
Solvik	33	93	74	75	–	52	346	58	21	–	–
Golfbanan	15	10	0	11	–	2	40	–	–	–	–
	2000	**-01**	**-02**	**-03**	**-04**	**-05**	**-06**	**-07**	**-08**	**-09**	
Solvik	1	5	19	17	–	1	2	57	40	53	
Golfbanan	–	–	–	–	–	–	23	10	–	–	



Bild 2. Vårvial på klipphyllan vid Solvik.
Foto: Sven Birkedal.

låtenhet. Vårvial blommade återigen i normalt antal 2008 och 2009.

Vårvial är enbart känd från de två ovan angivna platserna i Sverige. Den har även under kort period uppträtt tillfälligt som ruderatväxt på några platser. I Norden förekommer vårvial också på några få platser i Danmark. Sin huvudutbredning har vårvial i södra Europas varma områden. De svenska förekomsterna på exponerade och solmättade sydsluttningar är nordliga utposter i artens europeiska utbredningsområde.

Slutligen ska nämnas att vårvial sedan återupptäckten 1995 fortsatt blomma på Brattön.

TACK till alla Floraväktare som har bidragit med uppgifter till denna artikel.

Citerad litteratur

Kraft, J. 1982. *Floran i Brunnby socken med Kullaberg.* Lund.

Ljungstrand, E. 2007. Vårvial. I Tillståndet för våra akut hotade kärlväxter. *Svensk Bot. Tidskr. 101:117.*

Mattiasson, G. 1996. Floraväktarverksamheten i Skåne. Årsrapport 1995. *Lunds Botaniska Förening, Medlemsblad 1996:1*. Lund.

Författarens E-post: goran.mattiasson@telia.com